

Values Education in de USA

'Values Clarification' (L. Rathes c.s.) en 'Values/moral development' (L. Kohlberg c.s.) zijn al meer dan tien jaar de belangrijkste Amerikaanse stromingen op het gebied van Values Education. Beide willen de leerlingen gevoelig maken voor waarden en morele kwesties door hierover in de klas te laten nadenken en praten. Als zodanig houden zij een alternatief in voor onderwijsleersituaties waarin waarden en normen zonder verdere overdenking via de school, de leerkracht of de leerstof worden overgebracht.

In Nederland neemt de belangstelling voor dit gebied toe: enkele boeken uit de Values Clarification beweging zijn vertaald, er is discussie over het werk van Kohlberg, scholen formuleren doelstellingen in deze richting e.d. Een project dat zich sinds enkele jaren op dit gebied bezighoudt is S.V.O.-project 0312 'Waardenontwikkeling'. Hoewel het project uitgaat van de waarderingstheorie van Hermans zijn binnen de gehanteerde conceptie van waardenontwikkeling en het daarop gebaseerde lesmateriaal veel ideeën uit bovenstaande stromingen terug te vinden. Het onderzoek van het project betreft met name de vraag welke leerkrachtgedragingen effectief zijn tijdens onderwijsleersituaties gericht op waardenontwikkeling.

Na vier jaar participatie in onderzoek en ontwikkeling werd vanuit het project een studiereis gemaakt naar de VS om kennis te verwerven over recente ontwikkelingen in de theorie en praktijk van Values Education en feedback te krijgen op het project. In maart 1979 werd in twee weken een bezoek gebracht aan Philadelphia (Temple University), Detroit (Eastern Michigan University), East Lansing (Michigan State University), Saratoga Springs (National Humanistic Education Center), Amherst (University of Massachusetts) en Boston (Harvard University, Boston University). Binnen deze tijd zijn met een aantal toonaangevende personen op dit gebied (Kirschenbaum, Howe, Simon vanuit Values Clarification en Mosher, Berkowitz, Lickona, Ward vanuit Values/moral development) gesprekken gevoerd en enkele workshops en scholen bezocht. Tijdens de daaropvolgende AERA-konferentie in San Francisco is tenslotte contact gezocht met Ryan, Stahl en Aspy die eveneens met het gebied van Values Education bekend zijn. Over deze studiereis bestaat een uitgebreid verslag getiteld: Values Education in de USA dat tegen kostprijs te verkrijgen is bij het Docucenter van het LICOR (Leids Interdisciplinair Centrum voor Onderwijsresearch) Stationsplein 10, 2312 AK Leiden.

De belangrijkste bevindingen met betrekking tot de re-

cente ontwikkelingen binnen Values Education kunnen in een viertal punten worden samengevat:

1. De toenemende theorievorming binnen de Values Clarification beweging (VC)

Na de publikatie van 'Values and Teaching' in 1966 van Rathes, Harmin en Simon heeft de Values Clarification beweging een grote vlucht genomen. Van dit boek en van 'Values Clarification, a handbook of practical strategies' (1972) zijn samen een half miljoen exemplaren verkocht. De schatting is dat 2½% van alle Amerikaanse leerkrachten (= 500.000 leerkrachten) in de afgelopen jaren een workshop op dit gebied heeft gevolgd. De leiders van de VC beweging hebben al hun energie in de zeventiger jaren gestoken in het over het gehele land leiden van deze (lukratieve) workshops. Voor verdere theoretische reflectie was weinig gelegenheid. Nu de explosieve start voorbij is, bestaat met name bij de jongere VC garde (Kirschenbaum, Howe) de behoefte het theoretische raamwerk aan te vullen. De oorspronkelijke VC opzet was erop gericht de leerlingen te laten onderzoeken of zij hun persoonlijke waarden wel in vrijheid, uit alternatieven en na doordening van consequenties hadden gekozen, of zij hun keuzen positief waardeerden en er openlijk voor uit durfden komen en of zij regelmatig overeenkomstig hun keuzen handelden. Er was slechts sprake van een persoonlijke waarde als aan alle criteria voldaan was. Kirschenbaum en Howe blijken zich de afgelopen jaren steeds verder van deze – naar hun mening sterk preskriptieve – conceptie af te keren. In plaats daarvan propageren zij recentelijk een meer procesgerichte aanpak. Centraal daarin staat het oefenen en verbeteren van processen ('life skills') als voelen, denken, kommuniseren, kiezen, handelen en evalueren. Een dergelijke procesbenadering wordt ook in het SVO project Waardenontwikkeling voorgestaan: het verhelderen, relateren en aan de ervaring toetsen van waarden en gevoelens – waarop het project zich richt – vertoont veel overeenkomst met bovenstaande procesaanduidingen.

2. Het vormen van scholen tot rechtvaardige gemeenschappen ('just communities') vanuit de Values/Moral Development beweging (VMD)

De VMD beweging gaat uit van de theorie van Kohlberg

met betrekking tot de morele ontwikkeling van het kind. Kohlberg, voortbouwend op het werk van Piaget, onderscheidt drie nivo's met elk twee fasen. Het prekonventionele nivo waarin goed en slecht voor het kind samenvalt met behoeftebevrediging en straf wordt gevolgd door het konventionele nivo waarin de goedkeuring door de autoriteit, regels en plicht belangrijk zijn. Bij het postkonventionele, autonome nivo ligt het accent op de gelijkwaardigheid en wederkerige verplichting binnen een democratische orde.

De VMD-beweging is rondom 1970 gestart met het maken van onderwijsprogramma's ter stimulering van de morele ontwikkeling. Kohlberg, Blatt, Fenton, Colby, Speicher en Lieberman ontwikkelden lessen waarin morele dilemma's besloten lagen. Dit waren eerst hypothetische dilemma's. Later werden de dilemma's ook ontleend aan de leerstof en aan de ervaringen van de leerlingen. Tijdens deze lessen dient de leerkracht het morele konflikt aan te geven, open vragen te stellen, rolneming te stimuleren en een ontspannen klasieklimaat te creëren. In de discussie formuleert de leerling zijn eigen (morele) waarden en neemt kennis van die van anderen en de daarbij behorende motieven en redeneringen. Enkele onderzoeken tonen aan dat deze procedure de morele ontwikkeling in de zin van Kohlberg inderdaad bevordert.

De stimulering van de morele ontwikkeling blijft echter niet beperkt tot het mikronivo. De laatste ontwikkelingen hebben betrekking op het implementeren van rechtvaardige gemeenschappen ('just communities') op het mesonivo. Weliswaar zijn hier geen grote scholen bij betrokken. Het gaat hier om een deel van de Brookline High School (de 'school-within-a-school', kortweg SWS) en een deel van de Cambridge High School t.w. de Clusterschool. De beide scholen liggen in voorsteden van Boston, niet ver van het Center for Moral Education (Harvard) en van Boston University. Personen van deze instituties (met name L. Kohlberg en R. Mosher) begeleiden vanaf ca. 1975 de ontwikkelingen binnen deze high schools.

Elke school heeft niet meer dan zes vaste leerkrachten en honderd leerlingen (16-18 jaar), overwegend afkomstig uit de arbeidende klasse. De volgende middelen worden aangewend om de morele ontwikkeling van de leerlingen te stimuleren: blootstellen aan morele conflicten, rolneming, nadenken over eerlijkheid en moraliteit, in contact brengen met de eerstvolgende fase in de morele ontwikkeling en actieve participatie in het nemen van groepsbeslissingen. Centraal in de 'just community approach' staat de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het nemen van beslissingen. Eenmaal per week komt iedereen bijeen voor een 'community meeting' waarin de belangrijkste beslissingen over het schoolgebeuren worden genomen. Onderwerpen die aan de orde komen zijn bijvoorbeeld: afwezigheid van leerlingen, stelen in de school, drugsgebruik, leerkrachtevaluatie, de leerstofinhoud, de methodiek etc. Iedere leerling heeft net als iedere leerkracht één stem: one man, one vote. De bijeenkomsten worden voorbereid in de jaargroepen en tijdens de bijeenkomsten vindt een zo breed mogelijke discussie plaats om de meest rechtvaardige beslissing te nemen en goede regels te formuleren. De leerlingen kunnen vervolgens zelf ervaren hoe de beslis-

singen in de praktijk werken. Overigens wordt er verder ook druk geleerd in de traditionele betekenis van het woord. In de jaargroepen volgen de leerlingen de normale vakken, zij het dat het onderwijs vaak gericht is op de betekenis die de leerstof voor de leerling persoonlijk heeft.

Het is mij duidelijk geworden dat de begeleiding en het onderzoek van de 'democratic high school' recentelijk een belangrijk aandachtspunt zijn geworden binnen de VMD-beweging. Alle reden dus om ook deze onderwijskundige uitwerking te betrekken in de discussie die in Nederland rondom Kohlberg c.s. is ontstaan (zie Pedagogische Studïën, februari 1978 en februari 1979).

3. De toenaderingspogingen tussen de Values Clarification beweging en de Values (Moral Development) stroming

In het themanummer over Values Education van Phi Delta Kappan van juni 1975 vliegen de beide stromingen elkaar nog stevig in de haren. Anno 1979 kan gekonstateerd worden dat de polarisatie grotendeels verdwenen is. In verschillende recente VC-publikaties wordt benadrukt dat in feite gelijke doelen worden nagestreefd en dat het lesmateriaal uit beide stromingen over en weer van nut kan zijn. VMD-vertegenwoordigers spreken regelmatig hun waardering uit voor de bewustwording van de eigen positie, de zelfuitdrukking en de konfrontatie met andermans waarden die binnen VC aanwezig is. De synthese tussen beide stromingen die in het lesmateriaal van het SVO-project Waardenontwikkeling besloten ligt, werd door vertegenwoordigers van beide partijen dan ook vaak positief gewaardeerd.

4. Nieuwe materialen binnen Values Education

In de afgelopen periode is er in de VS op het gebied van Values Education veel nieuw materiaal verschenen. Met name binnen de Values Clarification beweging is de ontwikkeling niet gering. Interessant daarbij is het feit dat de kurrikulum-konstruktie zich toespitst op bepaalde 'hot issues': milieu, sexerollen, leven en dood, seksualiteit, religie, beroepsvoorbereiding, drugs en alcohol, oorlog en vrede enz. De boeken van P. Scharf: Readings in Moral Education (1978) en R. Hersh: Promoting Moral Growth (1979) bevatten de meest recente informatie over materialen vanuit de Values/moral development beweging.

Tot zover een samenvatting van de belangrijkste ontwikkelingen binnen Values Education in de USA. Een uitgebreider verslag inclusief informatie over enkele ervaringen in Amerikaanse scholen, notities over leerkrachtraining, feedback op het onderzoeksproject en een opsomming van verzamelde AERA-papers en materialen op het gebied van Values Education is - zoals eerder opgemerkt - aan te vragen bij de Vakgroep Onderwijskunde, Docucenter LICOR - Stationsplein 10, 2312 AK Leiden.

P. L. van der Plas